

Bilans płatniczy

Bilans płatniczy - definicja

Bilans płatniczy – to zestawienie wszystkich transakcji dokonywanych między podmiotami krajowymi (rezydentami) a podmiotami zagranicznymi (nierezydentami) w danym okresie (tj. kwartale, roku).

Bilans płatniczy prezentuje w sposób zagregowany wszystkie przepływy gospodarcze pomiędzy gospodarką narodową a zagranicą.

Bilans płatniczy

Rezydent - w rozumieniu art.2 ust. 1 pkt 1 lit. a) ustawy z dnia 27 lipca 2002 r. Prawo dewizowe - to osoby fizyczne mające miejsce zamieszkania w kraju oraz osoby prawne mające siedzibę w kraju, a także inne podmioty mające siedzibę w kraju, posiadające zdolność zaciągania zobowiązań i nabywania praw we własnym imieniu; rezydentami są również znajdujące się w kraju oddziały, przedstawicielstwa i przedsiębiorstwa utworzone przez nierezydentów.

Nierezydent - w rozumieniu art. 2 ust. 1 pkt 2 lit. a) ustawy z dnia 27 lipca 2002 r. Prawo dewizowe – to osoby fizyczne mające miejsce zamieszkania za granicą oraz osoby prawne mające siedzibę za granicą, a także inne podmioty mające siedzibę za granicą, posiadające zdolność zaciągania zobowiązań i nabywania praw we własnym imieniu; nierezydentami są również znajdujące się za granicą oddziały, przedstawicielstwa i przedsiębiorstwa utworzone przez rezydentów.

Struktura bilansu płatniczego

- Bilans obrotów bieżących (rachunek bieżący)
- Bilans obrotów finansowych (rachunek finansowy)
- Bilans obrotów wyrównawczych (zmiana aktywów rezerwowych)

Bilans obrotów bieżących

- Bilans handlowy
- Bilans usług
- Bilans dochodów
- Bilans transferów bieżących

Bilans obrotów bieżących

Bilans handlowy - zestawienie płatności z tytułu eksportu i importu dóbr (obrót dobrami między rezydentami i nierezydentami).

Jeżeli wpłaty uzyskane z eksportu przewyższają wypłaty wynikające z importu, mówimy o nadwyżce obrotów handlowych.

Gdy import przewyższa eksport – mówimy o deficycie bilansu handlowego

Bilans obrotów bieżących

Bilans usług - zestawienie transakcji nabycia i sprzedaży usług pomiędzy rezydentami i nierezydentami.

Najważniejszą pozycję tej części bilansu obrotów bieżących stanowią na ogół transakcje zakupu i sprzedaży usług transportowych, usługi pocztowe i telekomunikacyjne, budowlane, ubezpieczeniowe i finansowe, informatyczne, serwisowe.

Bilans obrotów bieżących

Bilans dochodów - zestawienie dochodów należnych w zamian za udostępnienie czynników produkcji nierezydentom przez rezydentów i odwrotnie.

Dochody są realizowane w postaci odsetek, zysków, wynagrodzenia pracowników, czynszu.

Bilans obrotów bieżących

Bilans transferów bieżących – obejmuje przepływy materialne lub przepływy finansowe, w zamian za które strona otrzymująca nie jest zobowiązana do równorzędnego świadczenia na rzecz strony darującej.

Mają charakter pomocy bezzwrotnej.

Bilans obrotów bieżących

Bilans kapitałowy – dodatkowy składnik bilansu płatniczego, który został wyodrębniony z rachunku obrotów bieżących i rachunku finansowego.

Rejestrowane transakcje to transfery, które są przeznaczone na zakup aktywów trwałych, a także obrotów nieprodukowanymi aktywami niefinansowymi.

Bilans obrotów finansowych

- Inwestycje bezpośrednie
- Inwestycje portfelowe
- Inwestycje pozostałe

Dodatnia suma składników oznacza, że napływa do gospodarki kapitał zagraniczny. Ta sytuacja jest charakterystyczna dla gospodarek rozwijających się.

Bilans obrotów finansowych

Inwestycje bezpośrednie – inwestycje, w wyniku których podmiot z jednego kraju obejmuje kontrolę lub przejmuje zarządzanie przedsiębiorstwem w innym kraju (gdy przejmuje udział w przedsiębiorstwie powyżej 50% udziałów)

Inwestycje typu greenfield

- Mają inny charakter – w kraju goszczącym od podstaw powstaje nowe przedsiębiorstwo,
- O tego typu inwestycje zabiegają kraje rozwijające się i stają się one rzeczywistym motorem napędowym gospodarki,
- Skala korzyści z tych inwestycji zależy od motywów szczegółowych, jakimi kieruje się inwestor zagraniczny – jeśli widzi korzyści tylko w niskich kosztach robocizny, to pozostanie w danym kraju tak długo, jak długo te koszty będą niskie,
- Jeśli celem inwestora jest budowa przedsiębiorstwa o solidnych podstawach i uznaje on rynek kraju goszczącego za ważny w swojej strategii, korzyści są duże i długookresowe.

Inwestycje typu fuzje i przejęcia ang. mergers & acquisitions (M & A)

- Dostarczają zwykle mniej korzyści, ponieważ dotyczą przedsiębiorstw już obecnych na rynku, z określonym potencjałem technologicznym i ludzkim,
- Motywem do fuzji i przejęć jest często minimalizacja kosztów, a zatem redukcje zatrudnienia, mniejsze inwestycje i koszty stałe,
- Szczególnym przypadkiem tego typu inwestycji są transakcje prywatyzacyjne w Polsce i innych krajach przechodzących transformację. Przejęciom towarzyszy zwykle transfer technologii i wiedzy z zakresu zarządzania. Zasilany jest także skarb państwa,
- Największa część inwestycji tego typu lokowana jest w krajach najwyżej rozwiniętych.

Bilans obrotów finansowych

Inwestycje portfelowe

- Inwestorzy kierują się **zyskiem finansowym**, który chcą osiągnąć na zmianach cen papierów wartościowych,
- Mogą mieć charakter **krótko-, średnio- lub długookresowy**,
- Niezależnie od intencji inwestor portfelowy ma zawsze możliwość **szybkiego wyjścia z inwestycji**, ponieważ może sprzedać posiadane aktywa na rynku kapitałowym danego kraju lub na rynku międzynarodowym,
- Z punktu widzenia bezpieczeństwa ekonomicznego i równowagi **płatniczej kraju przyjmującego, istotna jest ich struktura**,
- Dzielą się na **instrumenty udziałowe** (zakup pakietów akcji w spółkach działających w danym kraju) i **instrumenty dłużne** (zakup zagranicznych obligacji i skryptów dłużnych)

Bilans obrotów finansowych

Inwestycje pozostałe – przepływy w postaci lokat bankowych, kredytów kupieckich, pożyczek i kredytów finansowych. Są związane z udzielaniem lub zaciąganiem długu, który nie ma formy papieru wartościowego.

Bilans aktywów wyrównawczych

Obroty wyrównawcze powodują wyzerowanie salda bilansu płatniczego.

$$BOB+BOF+BOW=0$$

BOB - saldo rachunku obrotów bieżących

BOF - saldo rachunku obrotów finansowych

BOW - saldo rachunku obrotów wyrównawczych

Źródło: E. Mińska-Struzik, Wprowadzenie do ekonomii międzynarodowej, Difin, Warszawa, 2012, str. 231

Rodzaje transakcji

Transakcje autonomiczne

Są prowadzone przez **wszystkie podmioty** biorące udział w obrotach zagranicznych, a więc przez firmy, turystów, gospodarbeiterów, kupujących domy za granicą, agendy rządowe, organizacje non profit.

Suma tych transakcji = saldo bilansu płatniczego

Transakcje wyrównawcze

Operacje banku centralnego, których celem jest równoważenie bilansu płatniczego, a treścią zmiana stanu rezerw walutowych.

Transakcje autonomiczne i wyrównawcze

Saldo dodatnie (+)	Saldo ujemne (-)
Do kraju dołynęło więcej walut obcych niż rezydenci krajowi wydali za granicą,	Bank centralny dostarcza potrzebną ilość dewiz, sprzedając je na krajowym rynku walutowym i redukując w ten sposób oficjalne rezerwy walutowe.
Nadwyżka przejmowana jest przez władze monetarne, zazwyczaj bank centralny i lokowana za granicą, powiększając oficjalne rezerwy walutowe.	

Równowaga bilansu płatniczego

- Formalnie zachodzi wtedy, kiedy **suma transakcji** autonomicznych, wynosi **zero**,
- **Nie ma zatem potrzeby** przeprowadzania transakcji wyrównawczych, czyli nie zmienia się poziom oficjalnych rezerw walutowych,
- **Nadwyżka** bilansu płatniczego oznacza **wzrost** rezerw walutowych, **deficyt** – ich **spadek**.

Równowaga bilansu płatniczego c.d.

- Rzeczywista lub pełna równowaga płatnicza ma miejsce, jeśli **równowaga formalna** istnieje w warunkach **ogólnej równowagi makroekonomicznej** – kiedy dana gospodarka rozwija się w tempie zbliżonym do potencjalnego, w pełni wykorzystuje rozporządzalne zasoby, w tym zwłaszcza **zasoby pracy, finanse publiczne są zrównoważone, a inflacja znajduje się pod kontrolą,**
- W praktyce, w wielu krajach warunki te nie są spełnione i chociaż formalna równowaga istnieje, to ma charakter **pozorny,**
- Np. **duży deficyt budżetowy,** finansowany sprzedażą wysoko oprocentowanych obligacji powoduje, że bilans płatniczy może być **zrównoważony** lub wskazywać **nadwyżkę** (napływ inwestycji) – przy tym jednak szybko będzie rósł dług publiczny i zadłużenie zagraniczne, tzn. **równowaga krótkookresowa = nierównowaga w przyszłości**

Źródła pochodzenia rezerw walutowych

- Kumulująca się nadwyżka eksportowa
- Napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych
- Napływ kapitału krótkoterminowego i inwestycji portfelowych

Kumulująca się nadwyżka eksportowa - przykład

- Kraj A osiąga systematycznie **nadwyżkę eksportową** 5 mld USD, przy eksporcie 40 mld USD i imporcie 35 mld USD,
- Zakładamy, że eksporterzy **nie inwestują za granicą** i całość wpływów odsprzedają bankom komercyjnym,
- Banki, które również nie inwestują za granicą, 35 z odkupionych 40 mld USD sprzedają importerom, a pozostałe 5 mld USD sprzedają do banku centralnego **w zamian za ekwiwalent w walucie krajowej**,
- Bank centralny **powiększa zatem oficjalne rezerwy walutowe** o 5 mld USD i dokonuje emisji pieniądza krajowego o wartości równej tej kwocie.

Napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych - przykład

- Kraj B ma deficyt handlowy w wysokości 2 mld USD (eksport 38 mld USD, import 40 mld USD), jednak każdego roku napływają do niego inwestycje bezpośrednie na sumę 8 mld USD,
- W rezultacie na rynku walutowym tego kraju pojawia się **nadwyżka** w wysokości 6 mld USD, którą odkupuje od banków komercyjnych bank centralny, **powiększając oficjalne rezerwy walutowe**,
- Jednocześnie następuje **emisja pieniądza krajowego** o wartości 6 mld USD,
- BIZ tworzą przyszłe potencjalne **zobowiązania wobec zagranicy**, ponieważ inwestorzy mają prawo do transferu zysków i wyjścia z inwestycji.

Napływ kapitału krótkoterminowego i inwestycji portfelowych - przykład

- Kraj C ma **deficyt w bilansie handlowym** równy 8 mld USD (eksport 32 mld USD, import 40 mld USD), notuje **napływ bezpośrednich inwestycji** zagranicznych na sumę 3 mld USD oraz **napływ inwestycji portfelowych i kapitału** krótkoterminowego w kwocie 10 mld USD,
- Na rynku walutowym pojawia się zatem **nadwyżka walut obcych** w wysokości 5 mld USD,
- Bank centralny odkupuje od banków komercyjnych tę nadwyżkę i **powiększa** o 5 mld USD **oficjalne rezerwy walutowe**, a emisja pieniądza daje impuls inflacyjny.

Zasady sporządzania bilansu płatniczego

W księgowości bilansu płatniczego przyjmuje się zasadę memoriałową, tj. transakcje są ujmowane w momencie transferu, przekazania, tj.:

- transakcja kupna/sprzedaży dóbr w momencie przekazania dóbr
- usługi w momencie ich świadczenia
- dochody zagraniczne - gdy stają się należne
- transfery jednostronne – gdy spełnione zostały warunki ich otrzymania
- transakcje na aktywach finansowych – gdy następuje zmiana własności danego instrumentu

Zasady sporządzania bilansu płatniczego

Zgodnie z podstawową zasadą transakcje, które są źródłem wpływów dla rezydentów ujmowane są po stronie kredytowej (+).

Transakcje skutkujące odpływem środków, funduszy – są zapisywane po stronie debetowej (-).

Przykłady transakcji - eksport

Przedsiębiorstwo Volkswagen Polska sp. z o.o. sprzedało i dostarczyło kontrahentowi niemieckiemu samochody dostawcze o wartości 10 mln. EUR (równowartość 40 mln PLN) W umowie handlowej uzgodniono termin płatności przypadający 30 dni po dostawie produktów.

W okresie, w którym zostanie zrealizowana dostawa towaru w bilansie płatniczym Polski pojawi się zapis kredytowy na rachunku obrotów bieżących (eksport jako źródło funduszy, wynikające ze zmniejszenia się stanu produktów w Polsce) oraz zapis debetowy na rachunku finansowym (zwiększenie aktywów zagranicznych – należności względem nierezydentów).

	Wn(debet)	Cr(kredyt)
Eksport		40 mln PLN
Prywatne aktywa zagraniczne (należności handlowe)	40 mln PLN	

Przykłady transakcji - import

Przedsiębiorstwo LLP S.A. zakupiło od kontrahenta chińskiego towary odzieżowe o wartości 5 mln USD (równowartość 15 mln PLN). Płatność nastąpiła w momencie dostawy.

Polskie przedsiębiorstwo w celu uregulowania zobowiązania handlowego wykorzystowało własne zasoby na rachunku walutowym w szwajcarskim banku Credit Suisse.

W okresie, w którym zostanie zrealizowana dostawa towaru w bilansie płatniczym Polski pojawi się zapis debetowy na rachunku obrotów bieżących (import jako odpływ funduszy, wynikający ze zwiększenia stanu produktów w Polsce) oraz zapis kredytowy na rachunku finansowym (zmniejszenie aktywów zagranicznych rezydenta).

	Wn(debet)	Cr(kredyt)
Import	15 mln PLN	
Prywatne aktywa zagraniczne (depozyt walutowy)		15 mln PLN

Przykłady transakcji – transfer bieżący

Fundacja Polska Akcja Humanitarna udzieliła pomocy materialnej (w postaci środków żywnościowych i higienicznych) ludności zamieszkałej w Afganistanie. Wartość pomocy to 1 mln PLN.

W okresie, w którym zostanie udzielona pomoc na rachunku obrotów bieżących w bilansie płatniczym Polski pojawi się zapis kredytowy (eksport wynikający ze zmniejszenia stanu produktów w Polsce) oraz zapis debetowy (transfer bieżący, czyli odpływ funduszy).

	Wn (debet)	Cr(kredyt)
Eksport towarów		1 mln PLN
Transfer bieżący	1 mln PLN	

Źródło: E. Misińska-Struzik, Wprowadzenie do ekonomii międzynarodowej, Difin, 2012, s. 237

Przykłady transakcji – inwestycja i dochody inwestora zagranicznego

Commerzbank AG zakupił obligacje polskiego Skarbu Państwa denominowane w walucie polskiej na kwotę 30 mln PLN. W celu uregulowania ceny zakupu obligacji niemiecki bank nabył od BRE Bank S.A. 30 mln PLN w zamian za 7,5 mln Euro. Posiadane przez niemiecki bank obligacje uprawniają do otrzymania corocznie kuponu odsetkowego w wysokości 1,5 mln PLN.

W okresie nabycia obligacji (transakcji finansowej) w polskim bilansie płatniczym na rachunku finansowym pojawią się: zapis kredytowy (wzrost zobowiązań Skarbu Państwa wobec nierezydentów z tytułu inwestycji portfelowych jako źródło funduszy) oraz zapis debetowy (zwiększenie aktywów zagranicznych polskiego banku).

	Wn (debet)	Cr (kredyt)
Prywatne aktywa zagraniczne	30 mln PLN	
Zobowiązania zagraniczne Skarbu Państwa		30 mln PLN

Dziękuję za uwagę